

Makalenin Türü : Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 06.12.2025

Kabul Tarihi : 07.04.2026

Yayınlanma Tarihi : 26.08.2026

doi 10.54566/turas.1837120

SABAHATTİN ALİ'NİN HİKÂYELERİNDE YOKSULLUK BAĞLAMINDA FARKINDALIK YARATMA

Hüseyin YAŞAR¹

Selman ŞEN²

ÖZ

Sabahattin Ali, Cumhuriyet döneminin önemli hikâyecisidir. Toplumcu Gerçekçi bir edebiyatçı olan Sabahattin Ali, romanlarını, hikayelerini bu çerçevede kurgulamıştır. Anadolu insanının yoksulluğu ve buna bağlı olarak yaşadığı sorunlar, kurgusal eserlerin ana temasıdır. Bu bağlamda yoksulluk farklı boyutlarıyla işlenmektedir. İncelenen hikayelerde, yoksulluk siyasal söylem ve toplumsal kaos düzleminde ele alınmaz tam tersine farkındalık yaratmak için işlenmiştir.

Yoksulluğun davranışsal ve düşünsel boyutu bir tarafa bırakılıp hikâyelerde ekonomik ve geçim düzlemine indirgenmiştir. Yazar, muhalif bir kimliğe sahip olsa da incelenen hikâyelerde yoksulluk, sınıfsal çatışmaya dönüşmeden eserlerinin ana çerçevesini oluşturur. Kahramanlar, mutlak yoksulluğu içselleştirilmişlerdir. Gerçekçi üsluba ve gözleme değer veren Sabahattin Ali, bilhassa köyde ve kasabalarda yaşayan insanların yoksullukla beraber çaresizliğini gözler önüne serer. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerindeki savaşlar, buhranlar, Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan ekonomik sıkıntılar, Anadolu insanını bitkin bırakmıştır. Sabahattin Ali'nin yaşadığı yıllarda Anadolu insanının iki düşmanı vardır; biri yoksulluk diğeri ise cehalet. Hikâyeci, eserlerinde bu iki düşmana detaylı olarak yer vermektedir. Toplumcu Gerçekçi bir anlayışla, cehaletle mücadele ederken hayatı hep sürgünde ve hapishanede geçmektedir. Maddi yoksullukla mücadele etmek, onu ortadan kaldırmak onun gücünün çok üstünde bir sosyal olgu olduğundan ancak hikâyelerinde genişçe yer vermektedir. Bir nevi hikâyeleriyle, yoksullukla savaşılmaktadır. Çalışmada Sabahattin Ali'nin, *Değirmen*, *Yeni Dünya*, *Kağrı*, *Ses*, *Sırça Köşk*, adlı hikâye kitapları esas alınarak "manevi yoksulluk"tan ziyade maddi yoksulluğun boyutları irdelenecektir. Bu şekilde farklı toplumsal sınıfların, farklı yaşta insanların, erkek ve kadınların maddi yoksulluk ve yoksunluktan etkilenme dereceleri ve yoksulluğun dayattığı zor yaşam koşullarına karşı gösterdikleri direnç veya kabulleniş ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sabahattin Ali, Hikâye, Yoksulluk, Farkındalık.

¹ Prof. Dr., Siirt Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, hyasar@siirt.edu.tr, ORCID 0000-0003-1316-4330

² Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, selmansen27@gmail.com, ORCID 0000-0001-7706-7826

Article Type : Research Article

Date Received : 06.12.2025

Date Accepted : 07.04.2026

Date Publication : 26.08.2026

 [10.54566/turas.1837120](https://doi.org/10.54566/turas.1837120)

RAISING AWARENESS ABOUT POORNESS IN SABAHATTIN ALI'S STORIES

Hüseyin YAŞAR¹

Selman ŞEN²

ABSTRACT

Sabahattin Ali is one of the leading short story writers of the Republican era. A social realist writer, Sabahattin Ali constructed his novels and stories within this framework. The poverty of Anatolian people and the problems they face are the main theme of his fictional works. In this context, poverty is explored in its various dimensions. In the stories examined, poverty is not addressed through the lens of political discourse and social chaos, but rather to raise awareness.

The behavioral and intellectual dimensions of poverty have been set aside and reduced to an economic and subsistence plane in the stories. Although the author has a dissenting identity, in the stories examined, poverty forms the main framework of his works without transforming into class conflict. The characters have internalized absolute poverty. Appreciating a realistic style and observation, Sabahattin Ali particularly portrays the poverty and desperation of people living in villages and towns. The wars and crises of the late Ottoman Empire, the War of Independence, and the economic hardships experienced in the early years of the Republic left the people of Anatolia exhausted. During Sabahattin Ali's lifetime, Anatolian people faced two enemies: poverty and ignorance. The storyteller addresses these two enemies in detail in his works. While struggling with ignorance through a social realist perspective, his life is spent in exile and prison. Because combating and eradicating material poverty is a social phenomenon far beyond his capacity, he only features it extensively in his stories. In a sense, he combats poverty through his stories. This study will examine the dimensions of material poverty rather than "spiritual poverty," drawing on Sabahattin Ali's story collections, including *Yeni Dünya* (New World), *Ses* (Sound), *Kağrı* (Water Chapel), *Değirmen* (Mill) and *Sırça Köşk* (Glass Mansion). In this way, the degrees to which different social classes, men, women, and children of different ages are affected by absolute material poverty and deprivation, as well as their resistance or acceptance in the face of the harsh living conditions imposed by poverty, will be revealed.

Keywords: Sabahattin Ali, Story, Poverty, Awareness.

¹ Professor, PhD, Siirt University, Faculty of Science and Letters, hyasar@siirt.edu.tr, [ORCID 0000-0003-1316-4330](https://orcid.org/0000-0003-1316-4330)

² Teacher, Ministry of National Education, selmansen27@gmail.com, [ORCID 0000-0001-7706-7826](https://orcid.org/0000-0001-7706-7826)

GİRİŞ

Yoksulluk, temel ihtiyaçların tamamını ya da çoğunu karşılayamama durumu olarak tanımlanabilir. Temel ihtiyaçlar kavramından parasal eksikliğin yol açtığı beslenme, eğitim, sağlık ve sosyal hayata katılım gibi ihtiyaçları kapsar. Bu bağlamda, yoksulluk, “ekonomik bir tanımlama olmanın ötesinde bireylerin ve toplumların yaşama biçimlerini konumlandıran, başa çıkmak için yöntemler geliştirdiği bir gerçekliktir.” (Öner, 2018, s. 320) şeklinde ortaya çıkar. Yoksulluk maddi temellidir ve sosyal bir olgudur. Edebiyat da bu olguyu işlemiştir. Edebiyat bu konuyu iki düzlemde ele almıştır. Birincisi, maddi olanakların elverişsizliğin oluşturduğu yoksulluktur. Burada yazar konuyu, sadece sosyal bir olgu olarak işlemekte ve durum tespiti yapmaktadır. Olay örgüsünde, acıma ve empati duygusu uyandırılmak istenmektedir. Bu aşamada yoksulluk yoksulun kendisinden ya da coğrafi şartlardan kaynaklanır. İkincisinde ise yoksulluk ideolojik bağlamda ele alınır ve yoksulluğun başat sebebi ‘iktidar erki’ yani yönetimdir. Burada yoksulluğun sebebi ne yoksulun kendisi ne de coğrafyadır.

Yukarıda yapılan saptama, Türk roman ve hikâyesi için geçerlidir. Tanzimat, Servet-i Fünun ve Milli edebiyat dönemi Türk romanı ve hikâyesinin önemli kısmında acıma ve merhamet uyandırmak için işlenen yoksulluk teması Cumhuriyet edebiyatı roman ve hikâyesinde ideolojik temelde işlenmiş ve okuyucuda muhalif bir kimlik uyandırmak için ele alınmıştır. Söz konusu ilk üç dönemde, yoksulluk bir kader olarak duyumsatılıp empati yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Özkan’ın yaptığı saptama bu çerçevede önemlidir: “Türk romanının ilk örneklerinde acıma duygusu uyandıran başlıca üç konu bulunur. Bunlardan ilki esaret meselesi, diğeri yoksulluk ve onun yol açtığı sorunlardır. Acıma uyandıran üçüncü durum olan “kötü yola düşme” ise karakterlerin hayatında yeni ve kötü bir sayfa açar ve bu felaketi yaşayan kadın kahramanlar dilencilik yapmak zorunda kalma, aileden ve sosyal çevreden kopuş, toplum tarafından aşağılanma gibi acıma doğuran diğer durumları yaşarlar.” (Özkan, 2021, s. 53). Cumhuriyet dönemi edebiyatı roman ve hikâyesinde, bilhassa başını Toplumcu Gerçekçilerin çektiği romancı ve hikâyeciler ise yoksulluğu, kader çizgisinden çıkararak düşünsel boyutlarıyla ele almışlardır. 1923’ten sonra Türk roman ve hikâyesinde maddi olanaksızlıklar, bir çatışma unsuru olarak değerlendirilerek sömüren-sömürülen düzleminde var olmuştur. Bu dönem roman ve hikâyelerinde, yoksulluğun başat nedeni ne kahramanın kendisi ne de coğrafyadır, başat neden feodal yapı, sömüren yöneticilerdir.

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önemli isimlerinden Sabahattin Ali de (1907-1948), roman ve hikâyelerinde yoksulluğu bu çerçevede ele almıştır. Önemli bir Toplumcu Gerçekçi hikâyeci olan Sabahattin Ali, romanları dışında *Değirmen* (1935), *Kağrı* (1936), *Ses* (1937), *Yeni Dünya* (1943) ve *Sırça Köşk* (1947) adlı hikâye kitaplarında bu durumu hikâyelerinin geneline yayar. Bu eserlerinde, ekseriyetle köylü ve taşralıların yoksulluk, zor tabiat koşulları ve iktidar erki ile yaşadıkları problemleri işler: “Yazar, hikâyelerinde genellikle köylü, aydın ve yöneticiler arasındaki münasebetleri ele almış olan yazar, patron-işçi ilişkilerine geniş yer verir.” (Karabulut, 2017, s. 56). O, genel olarak köy ve kasaba hikâyecisidir. Bunda, toplumun farklı kesimlerini etkilese de kırsal kesimlerin ve köylülerin, yoksulluk denilen sosyal olgudan derinden etkilenmesinin etkisi bulunmaktadır. Zamanla bu, onun edebi üslubuna dönüşerek toplumcu anlayışla eserlerini kaleme almasına götürmüş olması kuvvetle muhtemeldir.

Sabahattin Ali, kısa süren ömrüne rağmen öğretmenlik vazifesi sebebiyle ülkenin birçok yerinde bulunur. 1927 yılında Yozgat’ta başlayan öğretmenlik görevi Marmara ve Ege

Bölgesinin farklı illerinde aralıklı olmak üzere devam eder. Öğretmenliğe ara vermesi fikirlerinden dolayı hapse girmesi nedeniyledir. Öğretmenlik görevi sırasında özellikle Batı Anadolu'da gerçekçi gözlemlerde bulunma fırsatını yakalamıştır. Yaşadıklarını ve gözlemlerini, toplumun sosyal ve ekonomik yapısına ayna tutarak eserlerin olay örgüsüne yerleştirmiştir. Bu aynaya, bilhassa taşranın ve köylünün yoksulluğu ve imkânsızlıkları trajik bir seviyede yansımıştır. Bilindiği gibi Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve son olarak Kurtuluş Savaşı halkın belini bükmüş, büyük ekonomik sıkıntılar yaşanmış, var olan imkânlar da adaletsiz bir şekilde dağıtılmıştır. Bu yoksulluk karşısında halk çaresiz kalmıştır.

Sabahattin Ali'nin hikâyelerindeki yoksulluk teması bütün boyutlarıyla işlenmiştir. Toplumcu gerçekçi bir bakış açısıyla gözlemlediği yoksulluk sefaletle varan boyutlardadır. Yer yer açlık sınırı seviyesindedir. Hemen şunu eklemek gerekir ki bu yoksulluk halkın sadece bir kesimini değil Anadolu coğrafyasının tamamına yayıldığı gibi toplumun bütün katmanlarına da sirayet etmiştir. Bu nedenle çalışmada, maddi yoksulluğun halkın bütün kesimlerine nasıl yansıdığını ve etki derecesini hikâyelerinden örnekler vererek ortaya konulacaktır. Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde yoksulluk köylü, kasabada yaşayan erkek, kadın ve çocuk bireylerde farklı olduğu gibi şehrin kenar mahallelerinde yaşamını idame ettirmeye çalışan şehirli insanda da farklı şekilde sirayet etmektedir. Bu açıdan, maddi fakirlik, çocuklarda, kadınlarda, köylülerde ve şehirli insanlarda olmak üzere ayrı başlıklar halinde ele alınacaktır. Aynı şekilde, tahmin edileceği gibi yoksulluk, mekânlara da farklı olarak yansımaktadır. Hastane köşelerinde ve yazarın aralıklarla kaldığı hapishane koşullarında da farklı biçimlerde görülmektedir. Söz konusu mekânlar, gerilimli atmosfer yaratmada, acının derinleşmesinde öncü rol oynarlar. Karakterler bu gerilimli atmosferde büyüyüp değişirler: "Bunun için insan kendindeki kaotik boşluğu doldurmak için ya yaşadığı mekânı kendine benzetir ya da yaşadığı yere benzemeye başlar." (Karabulut, 2019: 58). Hemen şunu eklemek gerekir ki insanların zihninde tamamen olumsuz intiba yaratan hastane ve hapishane mekânları, yoksulluk ile birleşince acı tablolar halinde hikâyelerin olay örgüsünde yer almaktadır.

1. HİKÂYE KAHRAMANLARINDA YOKSULLUK

1.1. Zayıf Omuzlarda Ağır Yük: Çocuk ve Yoksulluk

Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde yoksul çocukların sayısı fazladır. Diane Pearce'ın "yoksulluğun kadınlashması" kavramını "yoksulluğun çocuklaşması" şeklinde formüle edebiliriz. Hikâyelerde, ağır yaşam koşulları nedeniyle hayata erken yaşlarda atılırlar. Bu yüzden çocukluklarını yaşama fırsatını bulamazlar. Çocuğun toplumsal yapıya katılımını engeller. Onun hikâyelerinde yoksulluk, sadece romantik bir "garibanlık" güzellemesi olmadığından çocuklar, en ağır işlerde çalışırlar. İncelenen hikâyelerdeki yoksulluk, "Göreceli yoksulluk" olmayıp "Mutlak yoksulluk" olduğunu vurgulamak gerekir. Yani çocuğun veya yetişkinin biyolojik varlığını devam ettirmesi veya ayakta kalması için gerekli ihtiyaçlara ulaşamama sorunudur. Temel ihtiyaçları karşılayamama durumu söz konusudur. "Ayrılan" hikâyesinde ayrılan satan küçük Hasan, "Hanende Melek" hikâyesinde Hüseyin Avni'nin küçük kızı, "Apartman" hikâyesinde küfe ile hamallık yapan çocuk, "Arabalar Beş Kuruşa" hikâyesinde annesine yardımcı olmak için annesiyle birlikte satış yapan küçük çocuk, "Isıtmak İçin" hikâyesinde çamaşırcının soğuktan donan kızı, Mutlak yoksulluktan doğrudan etkilenen çocuk kahramanlardır. Burada karakterlerin çocuk yaşta olmaları, yoksulluğun onlara yüklediği yükü hafifletmemiştir. Bu karakterlerin hepsi, narin ve zayıf bedenlerine rağmen

omuzlarındaki yük ve taşıdıkları yürek çok büyüktür. Söz konusu bu çocuklar, yaşları gereği oyun oynamaları gerekirken hayat onlara farklı bir rota çizmiştir.

Sabahattin Ali, küçük insanların küçük hikayeleriyle dolu yaşamın ritmini estetize ederek aktarır. Mekâna ve zamana da buna göre anlam verir (Yeter, 2016, s. 54). “Ayran” hikâyesi, Hasan, Hasan’ın iki kardeşi, annesi, ayran içen tren yolcusu ve istasyon memurundan oluşmaktadır. Olay örgüsünde, annesi ve iki küçük kardeşi ile yaşayan küçük Hasan’ın yaşamından bir kesit aktarılmaktadır. Ancak bu kesit, yaşamının tamamını yansıttığı duyumsatılmaktadır. Hasan, küçük bir istasyonda ayran satarak kıt kanaat geçinmeye çalışmaktadır. Yoksulluk, hikâyenin ana temasıdır. Yan temalar olarak yoksulluğun doğurduğu, çaresizlik ve korku mevcuttur. Yazar, yoksulluğun şiddetini arttırmak için olay örgüsü soğuk bir günde geçmektedir: “Ayran”, (...) Atmosfer, sarar, çevreler ve yayar (Felski, 2020, s. 74). Bunun en güzel örneklerini “Ayran”, “Isıtmak İçin”, “Apartman” hikâyelerinde görürüz. Bu hikâyelerde çocuk karakterler, mekânı uzatırlar, büyütürler, ağırlaştırırlar ve dramatik atmosferi çoğaltırlar. “Ayran” hikâyesinde yol uzadıkça uzar, eve varılmaz” (Mert, 2024, s. 57). Hasan, ayranını satıp karınlarını doyurmak için her mevsim yaz kış demeden iki saatlik yolu yürümektedir. Üstelik küçük ve narin sırtında ayran güğümünü taşıyarak. Annesi onlara bakmak için uzak bir nahiye merkezinde hizmetçilik yapmaktadır. Küçük Hasan, iki küçük aç kardeşine bakmaktadır:

“Küçük Hasan her gün yoğurt çalmak için kendisine lazım olan mayayı onların yetişemeyeceği ve bulamayacağı bir yere –tavan direklerinin duvarla birleştiği köşeye– saklamaya mecbur oluyor ve her gün, istasyonda bulunduğu sırada, bu iki aç midenin, kendileriyle aynı çatı altında aynı açlığı çeken ihtiyar keçiyi bile yiyeceklerinden korkuyordu.” (Sabahattin Ali, 1938, s. 34).

Küçük çocukların, bir keçiyi yiyecek kadar midelerinin aç olması, yoksulluğun şiddetini ifade etmektedir. İstasyon memurunun Hasan’a karşı ilgisizliği, yolcunun parayı bozduramayan Hasan’a ayran parasını ödememesi, varsıl insanların yoksul çocukları anlayamamasına eleştiridir. Ancak hikâyeci, bu eleştiriyi sözle değil gözlemle yapmaktadır.

Üçüncü tekil kişi ile yazılan hikâyede Hasan, babasına dair hiçbir şey bilmemektedir. Yaşlı bir keçiden başka hiçbir şeyleri yoktur. Hasan da bu keçinin sütünden yoğurt yapıp bu yoğurttan da ayran yapıp istasyonda satmaktadır. Hasan’ın üstüne başına bakıldığında yaşadığı yoksulluğu ve sefaleti görmek zor değildir: “Kunduralarının arka tarafı o kadar dışarı doğru eğilmişti ki, çocuğun topukları ayakkabının ökçesine değil, doğrudan doğruya çamura basıyordu.” (Sabahattin Ali, 1938, s. 32). Bu ifadelerden anlaşılacağı gibi çocuğun giyiminde, çıplak ayaklarında, nereden edindiği belli olmayan ayaklarına uymayan kundurasında yoksulluğunun derecesini görmek mümkündür. Ama küçük Hasan’ı üzen bunlar değildir. Hasan’ın o gün ayran satamaması, küçük yaşına rağmen derinden üzülmeye yol açmakta, kardeşlerinin aç mideleri, yüzleri gözlerinin önünden gitmemektedir:

“Dört bardak, hiç olmazsa dört bardak satabilseydi. Buna mukabil alacağı on kuruşla eve bir kara ekmek götürebilirdi. Onun gelmesini, aç bir uyuşukluk içinde dört gözle bekleyen iki küçük kardeşinin hayali gözünden şimşek gibi gelip geçiyor ve o hep bağırıyordu:

"Temiz ayran... Temiz..." (Sabahattin Ali, 1938, s. 34)

Küçük Hasan omuzlarına binen yükün altında ezilmesine rağmen kendini değil kardeşlerini düşünmektedir. Buna rağmen kardeşlerine yetmiyordu:

“Çok akşamlar, koltuğunun altında getirdiği ekmeği ortaya koyarak ayran boşaltmak için bir toprak çanak getirmek üzere ocağın yanındaki köşeye gider, sofraya başına döndüğü zaman o balçık gibi ekmekten ortada bir şey kalmadığını dehşetle görürdü. O zaman kendisi bir çanak ayran içer, açlığa alışmış olan midesinin hafif ezilmelerine kulak asmadan, eski bir pösteği üzerinde yatan kardeşlerinin yanına, delik deşik ve yağlı bir yorganın altına sokulurdu.” (Sabahattin Ali, 1938, s. 35)

ifadeleri küçük Hasan'ın çektiği sıkıntıların boyutlarını gözler önüne sermektedir. Hasan için hayat ayran satmak ve kardeşlerine bakmaktan ibarettir. *Ayran* hikâyesinde Hasan'ın çocuk olduğuna dair hiçbir ifade görülmemektedir. Çocuk olduğu, okula gitmesi gerektiği sorgulanmamakta adeta alınaya yazılanları yaşamak zorundaymış gibi olay örgüsü aktarılmaktadır. Hasan, bir yetişkin gibi çalışan, hayatın yükünü omuzlayan, yoksulluk içinde soğuktan donan küçük bir bedenden başka bir şey değildir. Yoksulluğun yol açtığı bir başka unsur da kimsesizlik ve erken ölümdür. Hasan, soğuk kış gününde evine dönerken ayağı çamura saplanır ve etrafında dönen kurt yavrularının sesleri arasında “Ana... Anacığım.., Ana!” diye mırıldanarak can verir.

Yazarın yoksulluk bağlamında sosyal eleştirinin yapıldığı bir başka hikâyesi, “Apartman” hikâyesidir. “Apartman” hikâyesinde de yine yoksul bir ailenin çalışan çocuğu yer alır. *Ayran* hikâyesinde olduğu gibi burada da, “maddi yoksulluk” çaresizliği, korkuyu yaratmıştır. Bu hikâyede çocuk isimsizdir ve küçük yaşta hamallık yaptığından anlatıcı tarafından “küçük hamal” olarak anılmaktadır. Hem “Apartman” hem de “Arabalar Beş Kuruşa” hikâyelerinde çocuklarının isimlerinin olmaması, toplum nezdinde önemsiz olduklarına işarettir. Yoksulluk, “Apartman” hikâyesinde de isimsiz çocuğu erken yaşta çalışmaya zorlamıştır. Olay örgüsünde, evin geçimi için düzensiz inşaat işçisi olan babasına yardım eden, küfe ile hamallık yapan bir çocuğun hayat mücadelesi anlatılır. Geçimsizlik yüzünden okulu bırakan çocuk, hamallık yapmaktadır. Olay örgüsünde, bir ziyafet için taşıdığı içki şişelerini kıran çocuğun ev sahibi tarafından azarlanması, aşağılanması diyaloglarla aktarılmaktadır. Damda çalışan baba, çocuğunun aşağılanmasına tanıklık etmesine rağmen korkusundan ses çıkaramaz. Hikâyeci, “küçük insan'ın küçük hikâyeleriyle hayatın ritmini estetik bir kaygı sonucu başarıyla aktaran yazar, mekânı ve zamanı da buna göre anlamlandırır.” (Yeter, 2016, s. 54). “Küçük insan” kavramı hem değişmeceli hem de gerçek anlamda kullanılmıştır. Biz burada gerçek anlamıyla yani bedenen küçük olan küçük hamal için kullanmayı uygun gördük. “Apartman” hikâyesinde mekân ağırlaşır hamal çocuğun belini bükür.” (Mert, 2024, s. 57).

Yoksulluk, inşaat işçisi babanın “küçük hamal” oğlunun omuzlarını iki manada büküştür. Biri, taşıdığı küfenin ağırlığı diğeri ise ezen tarafın acımasızlığıdır. Bu anlamda aslında, hikâye ezen zengin kesimlerin ezilen yoksullara bakış açısına bir eleştiridir. Çocuğun taşıdığı yüke rağmen iki şişe şarap kırdı diye ücreti ödenmez. Çocuk zorbalığa maruz kalır ve tartaklanır. Bu durum, hikâyede

“Çocuk büsbütün ağlamaya başladı. Bu arada anlaşılmaz bir şeyler söylüyordu. Öteki hızla bağırdı:

-Defol ulan! Senin yüzünden ben de laf işittim! Taşıyamayacaktın da ne diye yüklendin...

- Çocuk yine bir şeyler mırıldandı. Uşak:

-Pamuk yükletecek değildik ya!..- dedi.

Çocuk gözlerini silmeye başlayarak:

-O kadar yerler dolaştırdınız, paramı verin hiç olmazsa!- diye yalvardı.”

ifadeleriyle yer almaktadır. Sabahattin Ali'nin eserlerinde yoksulluk, bir yandan insanların yaşamını şekillendiren bir kalıp bir yandan da toplumsal düzene yapılan bir eleştiri şeklinde temaya dönüşür. Bu bakımdan yoksulluk, kimsesizliğe, çaresizliğe yol açan birçok olayın sebebidir.

Toplumcu gerçekçi üslupla ele alınan hikâyede, erken yaşta çalışmaya başlayan bir çocuğun dramı aktarılmaktadır:

“Çalışmak zorunda olan küçük çocuk, ev sahibinin uşağı tarafından ezilir. Ev sahibinin bol bol para harcayarak ziyafet çekmesi için harcanan emek, çocuğun onu ezen insanlardan korktuğu için merdivenlerden çıkamaması örneği, durumun ne derece acı olduğunu okuyucuya yansıtır” (Cemal, 2021, s. 65).

“Arabalar Beş Kuruşa” hikâyesinde, yoksulluğun toplumda yarattığı sınıfsal farka ciddi bir tenkit söz konusudur. Anlatıcı bunu sözle yapmaz sadece gözlemler ve aktarmakla yetinir. Bu okuyucu da daha derin bir etki oluşturur. Onun hikâyelerinde yoksulluk, sadece romantik bir "garibanlık" güzellemesi olmayıp; insan onurunu zedeleyen, karakteri ezen ve toplumsal adaletsizliği çıplaklığıyla yüzümüze vuran bir olgudur. Toplumsal adaletsizlik, bu öyküde devreye girer. Ancak bu adaletsizlik, hikâyede sınıfsal çatışmaya dönüşmemiştir. Hikâyede annesine yardım etmek için annesiyle birlikte tahtadan oyuncak arabalar satmaya çalışan küçük çocuğun yoksul diye gururun kırılması konu edinmiştir. Olay örgüsünde, biri varlıklı diğeri sokakta oyuncak satan çocukların arasındaki sosyal ve sınıfsal farklar aktarılmaya çalışılır. Bir mağazaya yakın bir yerde “Arabalar beş kuruşa” şeklinde yaptıkları arabaları annesiyle beraber satmaya çalışan çocuğun yanına okuldan arkadaşı yaklaşır ve çocukça sohbet ederler. İsmi verilmeyen hikâye kahramanına yaklaşan çocuk, maddi açıdan zengin bir aileye mensuptur. Bu bağlamda çocuğunun bir sokak satıcısı ile konuştuğunu gören zengin anne, bu durumu kabullenemez, satıcı çocuğu hor görür ve çocuğunu sert bir üslupla oradan uzaklaştırır. Kendi çocuğunu dahi bir sokak satıcısı ile konuştuğundan azarlar:

“-Pis, baksana, senin konuşabileceğin insan mı bu?” (Sabahattin Ali, 1936, s. 120) ifadeleri yoksulluğun acı yüzünü bir kez daha gösterir. Küçük çocuğun yüreği bu sözler karşısında parçalanır. Satıcı çocuğun annesi de bu durum karşısında ezildiği gibi çocuğu da çok daha fazla etkilenir. Zira çocuk, anlatıcı tarafından da zayıf, çelimsiz olarak tasvir edilir. Zengin çocuk ise gürbüz ve hareketli çocuktur. Burada da ezen ve ezilen durum söz konusudur. Satıcı annenin veya çocuğun sessiz kalması, “içselleştirilmiş eziklik” kavramı ile açıklanabilir. Bilhassa annenin, çocuğunu savunmaması yoksulluğu içselleştirip kabullendiği görülmektedir.

Sabahattin Ali bu hikâyede yoksulluğun, sosyal sınıfın arkadaşlığa engel olduğunu okuyucuya hissettirmek ister. “Fakirliği pislik, kirlilikle bir tutan kadın, çocukluğun saf, temiz, masum halini yakalayamaz. Oğluna kendi seviyesinde arkadaşlar edinmesini tembihler” (Armağan, 2018, s. 327). Bu hikâyenin okuyucuya vermek istediği mesajdır. Burada da çocuk, en fazla etkilenen ve ezilendir. Yoksulluk, çaresizliği ve çelimsizliği doğurmuştur: “Okuru tedirgin eden hikâyelerinden birisi “Arabalar Beş Kuruşa” hikâyesidir. Burada da bir anne çaresizliği görülür. Tıpkı “Apartman”daki baba figürü gibi konuşamaz ve çocuğuna yapılan haksızlığa ses çıkaramaz” (Mert, 2024, s. 286). Bu ve yukarıda zikredilen iki hikâyede de, yoksulluk ailenin ve çocuğun elini kolunu bağlamış, başkalarına kul köle yapmıştır.

Yoksulluktan kaynaklı ezilen ve nihayetinde ölen Bir başka hikâye de “Isıtmak İçin” adlı hikâyedir. Eserde, başkasının çamaşırlarını yıkayarak geçimini sağlamaya çalışan yoksul bir

kadın ve soğuktan donarak ölen çocuğunun hayatı anlatılır. Hikâye karakteri çamaşırcının hayat şartlarını bilmemektedir. Bilmediği için de çamaşırcı kadına yardım edemez. Hikâyenin ana karakteri çamaşırcının hikâyesini öğrendiği zaman iş işten çoktan geçer:

"Kusura bakma... Gelemedim" dedi, "Çok ağladı. Zaten aylardan beri durmaz ağlardı ya, bu sefer çok ağladı. Eskisi gibi açlıktan değil, bu sefer soğuktan ağladı. Anacığım üşüyorum! Diye arkamdan bağırarak divaneye dönerdim. Odunun okkası doksan para, nereden alayım? Haftada bir çamaşıra, temizliğe gidip yirmi beş kuruş alsam onu da yağa, pirince verir, bir sıcak çorba yapayım da yüreğine can gelsin derdim. Oduna para verecek halimiz mi var?" (Sabahattin Ali, 1939, s. 47-48)

Hikâyenin olay örgüsünde çocuk imgesi çok yer kaplamasa da onun soğuktan ölmesi, bütün metni etkiler ve adeta dondurur. Eserde olayların önemli yeri vardır. "Olay örgüsü, daha çok Maupassant tarzı olan olay hikâyesi için geçerlidir." (Karabulut, 2013, s. 119). Bu hikâye, Maupassant tarzı hikâyelerde olduğu gibi vurucu bir darbe ile son bulur:

"Böyle hikâyelerdeki çocuk karakterler bu dramatik sonları daha da dramatik hâle getirirler. Karakterlerin sessizliğinin güçlü bir ses olarak satırlarda yankılandığı birçok hikâyesinden üçü olan "Apartman", "Isıtmak İçin", "Arabalar Beş Kuruş" hikâyelerinde atmosferin ateşleyici kısmını çocuklar oluşturur, diyebiliriz" (Mert, 2024, s. 285).

Tıpkı "Ayran" hikâyesinde olduğu gibi burada da her şey, atmosfer, mekân, insanlar soğuktur. Soğukluk dramatik bir atmosfer ve dramatik bir mekân yaratmıştır. Mevsimin kış, olması yoksulluğun çaresizliğini arttırmaktadır.

Birinci tekil kişinin ağzından aktarılan olay örgüsünde çamaşırcı kadının tek kızı soğuktan ve açlıktan ölmektedir. Kadın yokluktan ve fakirlikten yine çaresizdir. Hikâyeden alınan

"Ama bir haftadır boğazından çorba da geçmez oldu, " diye devam etti. "Donuyorum anacığım, donuyorum! Diye söylendikçe dört yana saldı. Çırpı toplayıp ocakta ateşledim, bir parlayıp bir söndü, kızımın gözünü bile ısıtmadı. Beş on okka odun parası bulayım diye her bir yanı dolaştım, Allah rızığımızı kapamış, kapısını açan olmadı." (Sabahattin Ali, 1939, s. 48)

ifadeler bir annenin yoksulluk karşısındaki çaresizliğini göstermesi bakımından önemlidir. Gerçek bir dünya yaratmaya çalışan Sabahattin Ali, birinci tekil şahıs ile hikâyeyi kurgulayarak olay örgüsünü sahici atmosfere sokmak istemektedir.

Yoksulluk ve ölüm karşısında çamaşırcı kadının çektiği acı şu alıntıyla belirtmek gerekir:

"Kadın olduğu yere çöktü. Şimdi odanın ortasında dizlerinin üzerine oturmuş sallanıyor, duyulur duyulmaz hıçkırıqlarla ağlıyordu.

-Ne diyelim Allah ona çektirmedi... Bana ne diye çektirir bilmem." (Sabahattin Ali, 1939: s. 48-49).

Bu hikâyede de çocuk, yoksulluktan etkilenme derecesine göre en öndedir. Kadın da etkilenmesine rağmen çocuk vücudun narinliği ve kırılganlığı yoksulluğa yenik düşmesine yol açmıştır.

"Hanende Melek" hikâyesinde Melek'in peşinde koşan evini, ailesini çocuklarını yoksulluğa iten Hüseyin Avni'nin küçük kızı yoksullukla sınanan, küçük bedeniyle açlık çeken bir başka çocuk karakterdir. Hikâyeden alınan "Babacığım, hadi gidelim. Annem söz verdi, içtin diye kavga etmeyecek... Bir şey getirmedi diye de kavga etmeyecek... Hiç kavga etmeyecek..." (Sabahattin Ali, 1937, s. 17), "Kaldırırsenize, ne olur?" dedi. "İki gündür eve uğramıyor,

hepimiz açız. O gelmeyince annem büsbütün sinirlenip bizi dövüyor, gidin getirin diyor!" (Sabahattin Ali, 1937, s. 22) şeklindeki diyaloglar, küçük kızın içinde bulunduğu yoksulluğu derecesini göstermektedir.

1.2. "Yeni Dünya"da Yeni Dünya: Kadın ve Yoksulluk

Sabahattin Ali'nin eserlerinde yoksulluktan doğrudan etkilenen sadece çocuklar değildir. Kadınlarda da geniş ölçüde yoksulluk çilesi ile yaşamaktadırlar. 1978'de Diane Pearce tarafından kullanılan "yoksulluğun kadınlaşması" kavramlaşması, incelenen bu hikâyeler için uygun düşmektedir. Roman ve hikâyelerinde kadın karakterlere geniş yer veren Sabahattin Ali, ontolojik bir varlık olarak yer alan kadın, ailesini yaşatmak ve maddi ihtiyaçlarını karşılamak için olağanüstü bir gayret göstermektedir. Bu yaşam mücadelesi, toplumcu gerçekçi bir bakış açısıyla aktarılır. Bu bölümde söz konusu kadın karakterlerin mücadelelerinin boyutları ve karşılaştıkları zorluklar irdelenecektir. Hemen şunu eklemek gerekir ki, buradaki mücadele sözcüğünden siyasal veya toplumsal zeminde yürütülen mücadele anlaşılmamalıdır. İncelenen hikâyelerdeki mücadele, ayakta kalmak, açlıktan ölmek için yapılan hayat mücadelesidir. Erkeklerle göre daha narin ve kırılgan olan kadınların kimi cimri bir kocadan kimi eşini kaybettiğinden, kimi kimsesizliğinden yoksulluk ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Kadının yoksul yaşamı ölümle sonuçlandığında okuyucunun zihninde derin dalgalanmalar oluşturur. Kadınların yoksulluktan büyük sorunlar yaşadığı hikâyelerde, aile reisi olarak baba, ismi anılmamakta ve olay örgüsünün hiçbir yerinde yer almamaktadır. Bu da aslında ataerkil toplumlarda babanın olmadığı durumlarda bütün aile reisi rollerinin anneye yüklendiği anlamına gelmektedir. Yoksulluğun ağır yükü karşısında, anne ve ailenin diğer üyeleri olan çocuklar travma yaşamaktadırlar.

Yukarıda söz edilen durum, Sabahattin Ali'nin *Yeni Dünya* adlı hikaye kitabındaki Yeni Dünya başlıklı hikayenin kahramanı Yeni Dünya, "Isıtmak İçin" hikâyesinde çamaşırcı kadın, "Ayran" hikâyesindeki çocuk Hasan'ın annesi, "Arabalar Beş Kuruşa" hikâyesindeki satıcı kadın, "Hanende Melek" hikâyesindeki Melek ve Hüseyin Avni'nin karısı, "İki Kadın" hikâyesindeki Kerim Ağanın karıları Hacer ve Esmâ, "Sulfata" hikâyesindeki Aliye, "Kazlar" hikâyesindeki Dudu, "Cankurtaran" hikâyesinde Asiye karakterlerine uymaktadır.

"Yeni Dünya" hikâyesinde Yeni Dünya adı verilen ilerlemiş yaşına rağmen yoksulluktan dolayı düğünlerde oynayarak ara kazanmaya çalışan bir kadın figürü mevcuttur. Düşmüş kadın pozisyonunda olan Yeni Dünya ismi aslında sembolik bir isimdir ve yeni dünya düzenine bir göndermedir. Görülen o ki, yeni dünyada, kadınlara yine yenilik adına bir şey düşmemiş, yine sefalet düşmüştür. Yeni Dünya hasta olmasına rağmen, yoksul olduğu için çalışmaktan başka çaresi yoktur. Hasta haline rağmen düğünde oynamak zorundadır: "Nihayet etrafın laf yetiştirmekten yorulmuş gibi başını duvara dayadı, altı yamalı çoraplarını ortaya uzatarak gözlerini kapadı." (Sabahattin Ali, 1942, s. 81) ifadesi düğün evinde yamalı çoraplarla durması onu yoksulluk çektiğine sadece küçük bir işarettir. Yoksul olduğu için hasta olmasına rağmen düğünde çaresiz bir şekilde oynamak zorunda kalır. Meydanı rakibi Deli Emine'ye kaptırmamak için bütün gücüyle dans etmeye çalışmaktadır. Ancak ne yapsa da düğün davetlilerinin dikkatini çekememekte hatta alay edilmektedir. Bunun üzerine Yakup Ağa, oynaması için Deli Emine'yi çağırır ve düğün şenlenir. Bunu kendine yediremeyen Yeni Dünya, herkesi şaşırtacak derecede var gücüyle oynasa da bu son çırpınışı olur ve ölür. Cenazesi eski bir kilime sarılarak birkaç çocuğun bindiği bir kamyonu bindirilir. Cesedine bile önem verilmez, kilim açılır, saçları yere sürtünerek düğün konvoyuyla beraber eve getirilir.

Yoksulluk sadece Yeni Dünya'nın kılık kıyafetinde, dış görünüşünde kendini belli etmez, yaşadığı mekân da yoksul bir yerdir: "Yeni Dünya, kendisini bıraktıkları, bir ihtiyar kadının karanlık ve soğuk odacığında, bir kilimin üstünde, çarşafsız, parça parça bir yorganın altında kah titriyor, kah cayır cayır yanıyordu." (Sabahattin Ali, 1942, s. 90). Yeni Dünya, yoksulluk çekerek yaşar, yoksulluğa alışmak zorunda kalır ve yoksulluk içinde ölür. Yeni Dünya'nın yaşam koşulları, aktarılırken kadın-erkek eşitsizliği gibi feminist söylem gibi basit bir düzleme indirgemez.

Bilindiği gibi Sabahattin Ali'nin mücadelesi sadece siyasal zeminde düşünsel planda olmamış kadın meselesine de geniş yer almıştır. Kadına şiddet, geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri eserlerinin olay örgüsüne içkindir. Eserlerinde kadınlık durumu, kadının ezilmişliği ve kimsesizliği sıklıkla işlenmiştir: "Komik-i Şehir" (1928), "Kazlar" (1933), "Sıcak Su" (1937) hikâyelerinde ve Kuyucaklı Yusuf (1937), İçimizdeki Şeytan (1940) Kürk Mantolu Madonna (1943) romanlarında sürekli dile getirmiştir. Yazar, konuşmasında da görüldüğü gibi, kadınlık durumunu dert edinmiştir" (Sarıçelik, 2022, s. 142).

Sarıçelik'in, yazarın 1932 yılında, Konya Halkevi'nde yaptığı "Kadınlar Üzerine Bir Konferans" adlı metni değerlendirirken yaptığı bu saptama, burada incelemeye tabi tutulan eserlerindeki kadın karakterler için söylemek mümkündür.

"Isıtmak İçin" hikâyesinde karın tokluğuna çalışan çamaşırcı kadının hasta kızı için verdiği mücadelesi yoksulluk temelinde ele alınmıştır. Burada yoksulluk sınırı geçilmiş açlık sınırına gelinmiştir. Hikâyede "madam" diye nitelenen bir Ermeni kadının Erkek kiracısı, elbiselerini tek kızı ile yaşayan bir kadına ücretli bir şekilde yıkatmaktadır. Çamaşırcı kadın, buradan alacağı ücretle evde soğuktan donmak üzere olan kızını ısıtıp ölmekten kurtarmaya çalışmaktadır. Ancak küçük kız, soğuk havanın soğuk yüzüne dayanamaz ve ölür. Önder'in Sabahattin Ali'nin kadın karakterler için sarf ettiği "yoksul ve çaresiz insanların dramını toplumcu gerçekçi tavrı ile dile getirirken propagandanın uzak durmaktadır." (2020, s. 99) genel saptaması, aslında bu hikâyedeki çamaşırcı kadın için uygun düşmektedir. Sloganvari bir üslupla değil gözleme dayalı sessiz bir şekilde yazdığı kadının mücadelesi de sessizcedir ve hiçbir gönderme ve suçlama yapmadan olay örgüsünü aktarmaktadır. Anlatıcının gönderme yaptığı tek unsur, kadının hayatının kendisidir. Bu şekilde bir "farkındalık" yaratmak istemektedir. Durum hikâyesi üslubu ile yazılan hikâyede, Sabahattin Ali, bu üslupla soğuktan ölen kızcağzın acısı, vicdanlarda bir farkındalık yaratarak acıma ve merhamet olgularını oluşturmak ister. "İnsan" ve "İnsanlık" kelimesinin on defa geçtiği hikâyede, kadının derin yoksulluğu ve acısı, toplumdan izole yaşamaya karar vermiş erkek karakterin ilgisini çeker. Kadının sefaletinin derecesini öğrenmek için evine gider.

Hikâyede geçen "...çıplak ayakları benim kunduralarımın içeri işleyerek parmaklarımı donduran soğuk taşlar üzerindeydi." ve "Gözlerim karanlığa alışınca odanın bir kenarında yatak kılıklı bir şey gördüm. Parça parça olduğu görülen bir yorgan, bir kenara yığılmış gibi duruyordu." (Sabahattin Ali, 1939, s. 47) ifadeleri, çamaşırcı kadının yoksulluğunu gözler önüne sermesi bakımından önemlidir. Evdeki acı ve sefalet tabloları, kahramandaki merhamet ve acıma duygularını ortaya çıkarır.

Kendisindeki değişimi şöyle açıklar: "Körleşen ruhum, rahatının ve muvazenesinin bozulmasından korkuyordu. İnsanlığımın üzerini kaplayan miskinlik ve alakasızlık kabuğu parçalanmak tehlikesindeydi. Hodbin bir kuvvet beni içeri çekti. Buna mukavemet etmek itiyadını kaybettiğim için kapıyı açıp taşlığa girdim.". Birinci tekil kişinin ağzıyla aktarılan

olay örgüsünde, “Körleşen ruh”, “İnsanlığımın üzerini kaplayan miskinlik ve alakasızlık” ifadeleri aslında söz konusu karakterin şahsında, aslında toplumun körleşen ruhuna, miskin ve alakasız insanlığa bir göndermedir. Şimdiye kadar bu insanların acılarıyla ilgilenmemesinin suçluluk psikolojisi içerisinde ağlayarak dönmek üzere evi terk eder ve bütün toplumu sorumlu tutarak şu veciz ifadeyi kullanır: “Ben, içimde dayanılmaz bir acı ile ve önüme çıkacak bütün insanları yakalarından tutup oraya götürmek arzusuyla, artık uyumaya hazırlanan şehrin ortasına doğru koşuyordum.” Anlatıcı, Toplumcu Gerçekçi üsluba uygun olarak, yoksulluktan kadını ve kızını değil toplumun tamamını sorumlu tutmaktadır.

“Ayran” hikâyesinde de, olay örgüsü, “küçük Hasan” yoksulluktan kaynaklı yaşadığı acıya odaklanırken annesi de hem evlat acısı hem de yoksulluk acısını her ikisini beraber yaşamaktadır. Hasan’ın annesi yoksulluğuna çocuklarının hasretini de ekleyen bir kadın karakterdir. Çocuklarına bakabilmek için hizmetçilik yaptığı kasabadan haftada bir kaç saatliğine gelir sonra kasabadaki hizmetçiliğine geri giderdi. “... Yanında biraz yufka, birkaç soğan, bazan da yarım desti pekmez getiriyordu. Fakat bunlar üç tane aç mideye iki gün bile yetmiyordu.” (Sabahattin Ali, 1938, s. 34) Bu ifade yoksul kadının bir haftalık emeğini göstermektedir. Burada da Hasan’ın annesinin iliklerine kadar hissettiği acıyı, siyasal göndermeler yapmadan yazması, adeta bir sessiz çılgıktır ve mahşeri vicdanda bir farkındalık yaratma gayretidir:

“Birkaç kere anası aklına geldi. Onun ağlamaklı yüzünü görür gibi oldu. Üç küçük çocuğunu toprak bir damda bırakarak başka köylerde ve el yanında birkaç lokma için didinen bu kadına karşı garip bir merhamet duyuyordu. (...). Evdeki iki aç mahlûk haftada bir gelen zavallı kadını da hep o kin dolu bakışlarla karşılardı. Kadıncağız, getirdiği bulgurdan yağsız bir çorba yaparken, kuru kuru hıçkırıqlarla iktifa eder, (yetinir) evi bir parça düzeltmeye çalışır, akşama kadar kaldıktan sonra, bazen bir kelime bile konuşmadan çıkar giderdi.” (Sabahattin Ali, 1939, s. 35).

Anlatıcı, soğuk kış gecesinin karanlığında, çamurlu yolda ölen Hasan’ın ve diğer iki kardeşin, dayanılmaz acısına, annesinin yüreğinin dayanamayacağını bildiğinden olay örgüsünü orada sonlandırır.

“Arabalar Beş Kuruşa”, “İki Kadın”, “Sulfata”, “Kazlar ve “Cankurtaran” hikâyelerinde yoksul kadının çektiği acının derecesi hafiflemekte ve farklı boyutlarla ortaya çıkmaktadır. “Arabalar Beş Kuruşa” hikâyesinde anlatıcı, kadını “Siyah bir çarşafa bürünen kadın elleriyle çarşafını yüzüne kapatır, yalnız iki siyah göz, sokağın yarı aydınlığında, parıltısız, önüne bakardı.” Sözleriyle tanımlar. Burada, kadının yüzünü kapatması ve sürekli önüne bakması, o zamanlarda kadının sokakta bir şeyler satmasının toplumsal normlara göre uygun olmadığına işaretler. Utangaçlığı bu yüzdendir. Ancak söz konusu toplumsal normu çiğnettiren şey yoksulluğun dayanılmaz acısıdır.

Üçüncü tekil şahıs ile aktarılan “İki Kadın” hikâyesinde cimri Kerim Ağa’nın iki eşi Hacer ve Esmâ da yoksulluktan nasibini alan kadın karakterlerdir. Burada diğer hikâyelerin aksine, onlara çektiren yoksulluk değil Kerim Ağa’dır. Adı geçen koca, başta Hacer olmak üzere eşlerini çalıştırmış ama yedirmemiştir. Bu yüzden Ağa’nın her iki karısı, Kerim Ağa’nın ölüsüyle bile ilgilenmezler tek dertleri aç olan karınlarını doyurmaktır. Şu ifade “Kırk yıl evinde oturdum, koca öküz gibi çalıştım, bir gün doyunca yemek yemedim.” (Sabahattin Ali, 1942, s. 90) hikâyedeki yoksulluğu gösterir.

“Sulfata” hikâyesinde, Mustafa adlı kişiye babası vermediği için kaçan bir Yörük kızının hastalığının tedavisi sürecinde yaşadıkları aktarılır. Kocasını askerde iken kayınpederi tarafından ortada bırakılır ve onu beslemez. Aliye'nin maruz kaldığı durumu “Kocanı askerde, ben sana bakamam, git kendi babanı baksın, Kızılbaş dölü!” (Sabahattin Ali, 1942, s. 105) ifadeleri özetler. Yoksulluktan zayıf düşen bedeni, bir hastalığa yakalanır ve yoksul ve “köylü” oldukları için doktor tarafından tedavi edilmez.

“Kazlar” hikâyesinde, düğünde birini öldüren kocası Seyid'i hapishanede yaşanabilecek iyi bir koğuşa verilmesi için çaldığı kazları rüşvet olarak hapishaneye yetkilisine ulaştırmaya çalışan Dudu'nun hikâyesi anlatılmaktadır. Farklı toplumsal kodlarla ve girift ilişkilerle örülü Anadolu coğrafyasının köy, kasaba ve şehir düzeninde Dudu, sadakati ve tek başına mücadeleyi simgelemektedir. Kadın onurunu, köydeki mektubunu okuyan müzmin bekâr öğretmene ve akrabalarına çiğnetmez. Olay örgüsüne göre, Seyid gönderdiği mektubunda, gelirirken Dudu'nun iki kaz getirmesini, bunları gardiyan ile hapishane müdürüne vereceğini söylemektedir. “Rüşvet verebilecek güçten yoksunluğu nedeniyle kocasının ölümüne terk edilişi anlatılır.” (Armağan, 2018, s. 325). Ancak, Dudu'nun sadece bir kazı bulunmaktadır, onun yumurtaları ile geçimlerini sağlamaktadırlar. Dudu'nun varı yoğu bir kazdır. Onu da kocasına hapishanede rahatlık vermek için satmak zorunda kalır. Yine de Dudu kocasının dediğini yapar ve eksik olan kazı komşu kazlardan çalar. Ancak çok olmuş ve Seyid zor hapishane şartlarına dayanamayarak ölür. Hapishane yönetimi, kazlara ve diğer yiyecek malzemeleri alarak Seyid'in öldüğünü haber vermez. Dudu ise köye dönüşünde kaz çaldığı için üç hapse mahkum edilir ve kocasının ölümünü ancak üç ay sonra öğrenir. Hikâyede, yoksul kadının mücadelesi aktarılırken, yer yer politik söylem ve bürokrasinin kokuşmuşluğu sezdirilir.

“Cankurtaran” hikâyesindeki yoksul karakter, Asiye'dir. Asiye, derin yoksulluk içindedir. Adeta erkekler gibi ağır işçi olarak bedeniyle çalışmaktadır:

“Hâlâ kendini toparlayamamış olan kızcağzı, Amerikan bezinden, paçaları bağlı bir donla kısa kollu bir gömlekten başka sırtında hiçbir şey olmadan, sabahtan akşama kadar yerleri siliyor, çöpleri taşıyor, tükürük hokkalarını temizliyordu” (Sabahattin Ali, 1942, s. 90)

Asiye, doktorun muayenesi ve tedavisi sonucu doktor tarafından hastanede rehin tutulmaktadır. Zira Asiye'nin kocası yoksul olduğundan muayene ücretini ödeyememektedir: “Şimdi borcun yüz altmış beş liradır. Yarın yüz seksen, öbür gün yüz doksan beş lira. Parayı getirmediğin karını alamazsın. Haydi, çek arabanı!” (Sabahattin Ali, 1947, s. 89). Bu ifadeler halden anlamayan yoksulluk nedir bilmeyen bir doktora aittir. Doktorun tavrı, sert siyasal bir zeminle veya bürokratik hükümlerle yarattığı despotizm ile ilişkilendirilmemiştir. Belki de insani erdemlerin yitimi içinde değerlendirilebilir. Doktor Asiye'yi kocasına vermeyerek hastanede rehin tutar: “Asiye'nin işleri gece yarısına doğru bitti. Apteshaneleri, mutfağı silip temizledikten sonra, koridorun bir köşesinde bir perdeyle ayrılmış küçük aralığa girdi. Yere serili duran yatağına uzanarak, kirli, çarşafsız yorganı üstüne çekti.” (Sabahattin Ali, 1947, s. 91) Bu alıntı Asiye'nin çektiği yoksulluğu belirtmesi bakımından önemlidir. Aslında doktor figürü, burada iktidar erkini temsil etmektedir. Devleti temsil eden bir kurum olan hastanede muayene olma, devletin vatandaşına karşı ücretsiz yapması gereken bir yükümlüsü iken yoksuldan ara alması zımnen tenkit edilmektedir. Bu durum dünya edebiyatında olduğu gibi bir sınıf çatışması olarak ele alınmamış sadece bireysel düzlemde kalmıştır.

1.3. Cibinlik Köşesindeki Tahta Kurusu Yuvaları: Köylü ve Yoksulluk

Mekan olarak daha ziyade Orta Anadolu ve Ege Bölgesini kullanan Sabahattin Ali, söz konusu iki bölgedeki köyleri, bütün çıplaklığıyla ve yetkin gözlem yeteneğiyle edebiyat dünyasına dahil eder. Sabahattin Ali'nin "Ayrar", "Kafakâğıdı", "Kanal", "Kağrı", "Bir Orman Hikâyesi", "Candarma Bekir", "Asfalt Yol", "Bir Konferans", "İki Kadın", "Sıcak Su", "Kamyon", "Çirkince", "Kazlar", "Çaydanlık", "Köpek", "Hasanboğuldu", "Bir Firar" ve "Bir Siyah Fanila İçin" hikâyelerinde köylülerin hem kahraman hem de mekânsal çerçevede yer aldıkları hikâyelerdir. Köy ve köylü tasvirlerinde en çok dikkat çeken husus "yoksul coğrafya" ve "yoksul bireyler"dir. Yoksul köylüler için çizilen mekân, yoksul, çorak köy ortamı yani dramatik atmosferdir. "Ayrar" hikâyesinde mekân olan köyde atmosfer soğuktur dolayısıyla mekân da buz kesilmiştir.

Yukarıdaki başlıkta kullanılan ifadeler, anlatıcının "Bir Siyah Fanila İçin" adlı hikâyede Anadolu'daki köyleri tasvir için ifade ettiği tabirdir. (Sabahattin Ali, 2019, s. 97). 1927 yılında kaleme alınan eserde, kahraman, Kaymakam olarak atandığı Anadolu coğrafyasının bir kasabasında tabiat çorak, renksiz, kasaba ve köyler medeniyetten bihaberdirler. Ali'nin hikâyelerinde yer alan köylüleri Öner,

"Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde köylüler bir kahraman olarak hikâyenin diğer unsurları arasında ön plana çıkıp kurgunun kaderini değiştirmezler. Çoğunlukla yoksulluk içinde kaderini yaşayan köylüler, eğitim, gelir dağılımı gibi hususlarda hakkını alamamış; toplumun karar verici mekanizmalarından biri olamamış; kaderleri gelirleri dağıtanların, güçlülerin, eğitimlilerin eline bırakılmış edilgen kişilerdir" (Öner, 2018, s. 316)

şeklinde tanımlar. Yani köylüler, pasif ve edilgendirler. Maupassant tarzı olay hikâyesi tarzında yazan Sabahattin Ali, köylülerin hayatını çarpıcı vakalarla ve beklenmedik sonlarla yazar. Yukarıda aktarılan hikâyelerin önemli kısmı köyde geçmektedir. Ancak hikâyeler, olay halkaları üzerine kurgulandığından vakanın köyde geçtiği fazlaca dillendirilmez. Bu bakımdan köy, özellikle vurgulanmaz.

"Kağrı" hikâyesinde de bir Anadolu köyünde rastlanabilen yoksulluk tablosu mevcuttur. Köyde, Sarı Mehmet olarak bilinen oğlu öldürülen ihtiyar kadının, cinayetten sonra başına gelenler aktarılır. Köyün Ağası, Mevlüt Ağa'nın oğlu Hüseyin tarafından öldürülen Sarı Mehmet ve yaşlı annesi sefalet içinde yaşamaktadırlar. Oğlu öldürüldükten sonra yaşlı kadın, hiçbir mücadeleye girmez, şikâyet etmez ve kan davası gütmmez. Yaşlı anneyi, davacı olmamaya götüren sebeplerden biri, köy imamının aşağıdaki uyarıları olsa da:

-Ülen kocakarı- diyordu. -Dava edersen ne kazanacaksın? Kim gider de Mevlüt Ağa'nın oğlu adam vurdu diye şahitlik eder? Etse bile sen ayda bir iki defa kasabaya gidip her seferde dört beş gününü gavur edersen tarlanı kim eker, işine kim bakar? Kasaba iki günlük yol, gidersen, şahitlerin gelmedi, haftaya uğra derler, mahkemen talik olur. Sen gününü şaşırıp gidemezsin, candarma seni alır götürür, gayrı kendin istesen bile yakarı sıyıramazsın, evin barkın yıkılır. İşte bir kazadır oldu. Cenabı Hak böyle istemiş, Allah'ın emrine mahkeme ile mi karşı koyacaksın? Ne yapsan oğlun geri gelmez. Gel bu işi kapatalım. Sarı Mehmet'in sana zaten bir faydası yoktu ki;" (Sabahattin Ali, 2015, s. 10).

temel sebebin yoksulluk onun yarattığı dramatik çaresizliktir. Üstü "pis bir keçe" ile örtünen cesedin elbiselerindeki yoksulluk göz çarpmaktadır: "Tabanları ve topuğu tamamen delik kalın bir yün çorabın içinde donuk bir sarılık alan bu hareketsiz ayaklar (...)". Mevlüt Ağa da, yoksulluklarından faydalanmak için cinayetten hemen sonra ihtiyar kadının evine "Mevlut

Ağa, ezandan evvel Sarı Mehmet'in anasına iki tane sütlü keçi ile bir torba un ve bir kese kağıdı şeker yolladı." geçinmek için yardımda bulunur. Anlatıcıya göre, davacı olması durumunda açlıktan ölebileceği riskinden dolayı: "Mevlüt Ağa'yı düşman etmekten de hayır çıkmazdı; sonra köyde açlıktan öldürdü" oğlunun kim tarafından öldürüldüğünü köye bir ay sonra gelen "candarma"lara söylemedi. İsmi bile anılmayan bu köylü kadın, gariban, yoksul ve kimsesizdir. Hemen şunu eklemek gerekir ki, buradaki imam figürü, Fakir Baykurt'un *Yılanların Öcü* romanındaki imam karakteriyle benzer. Her iki imam da sömüren ve ezen iktidar erkinin ve otoritenin yanında yer alarak yoksul ve güçsüzlerin tarafını tutmazlar. Toplumcu Gerçekçi edebiyatta yer alan batıl inançlara göre hareket eden "yobaz" imam tipine uygun hareket ederler.

"Cankurtaran" hikâyesindeki İbrahim'in durumunu yoksulluk ve çaresizliğe örnek gösterilebilir. "Bütün ekimi satsam da kışın aç otursak, gene elli lira bile denkleştiremem... Kurbanın olayım, ver Asiye'yi de gidelim." (Sabahattin Ali, 1947, s. 90) bu alıntı hem yoksulluğu hem de çaresizliği göstermesi bakımından önemli bir ifadedir. İbrahim yoksulluk karşısında eli kolu bağlı bir şekilde çaresizce beklemektedir.

"Ayran" hikâyesindeki Hasan'ın yaşadığı yoksulluk birçok Anadolu köyünde rastlanan yoksulluk tablolarından biridir. Küçük Hasan'ın durumu da köylünün yaşamış olduğu yoksulluğa örnek verilebilir.

"Bir Orman" hikâyesinde köylüler ile özel bir şirket arasında geçen mücadele anlatılır. Yoksul olan köylünün özel şirket karşısında ezilişini "Maddi imkânları ile zaten bir adım önde bulunan özel teşebbüs, siyasi gücü de arkasına alarak hem kapitalist tavrın yansıtıcısı hem de ekonomik temelli sosyal eşitsizliğin belirleyeni olur." (Armağan, 2018, s. 325).

2. MEKÂN VE YOKSULLUK

2.1. İki Distopik Mekân: Hastane ve Hapiste Yoksulluk

Sabahattin Ali'de derin yoksulluğu derinleştiren mekânlar da bulunmaktadır. Söz konusu mekânlar, hastane ve hapishanedir. Yoksulluk bu iki mekân ile bir araya gelince, etki derecesi daha da derinleşir. Sabahattin Ali de hapishanede yattığından burada aktarılanlar muhtemelen kaldığı koğuştaki gözlemler olması kuvvetle muhtemeldir. Hastanede yoksulluk çeken karakterlere, "Cankurtaran" hikâyesindeki Asiye ve İbrahim'i, "Çaydanlık" hikâyesindeki Süleyman Efendi ve arkadaşlarını, "Böbrek" hikâyesindeki Avni Akbulut'un durumu örnek gösterilebilir. *Apartman* hikâyesinde, lüks bir binanın bodrum katında yaşayan kapıcı ailesi ile yukarıdakilerin hayatı arasındaki uçurum, mekânsal bir yoksulluk simgesidir.

"Çaydanlık" hikâyesinin kahramanları, hapishaneden hastaneye gönderilen hasta mahpuslardır. Hapishane arzulanan ütopyik bir mekan değildir. Mekân, mahpusların tedavi gördüğü hastanenin beş kişilik hapishane koğuşudur. Hikâyede, rüşvet suçundan ceza yemiş Süleyman Efendi'nin ölümü ve çay müptelası olduğundan kaybolan çaydanlığı ailesi tarafından aranır. Ailesi, Süleyman Efendi'nin ölümünden sonra çay içtiği eski çaydanlığı dahil her şeyini alırlar ancak ölüsünü almazlar. Zira Süleyman Efendi, kefen alacak para miras olarak bırakmamıştır. Durumun farkına varan arkadaşı Satılmış, bütün parasıyla testi satın alır. Hapishanede yatmanın yanında sefalet içinde yaşamıştır:

"Amerikan bezi torbanın ağzını açtı, içinden bir çift yün çorapla bir iki çevre ve bir kat çamaşır, en sonra da küçük bir kese çıkardı. İçini önüne boşalttı. Beyaz yatak örtüsünün üzerine üç tane on kuruşluk yuvarlandı. Satılmış bunlardan ikisini İsmail'e uzatarak: "Al

şunu da, sevaptır, bir testi aliver. Rahmetliyi mezarda kefensiz yatıracaklar, hiç olmazsa toprağına iki testi su döküver. Dedi.” (Sabahattin Ali, 1938, s. 31).

Hastanenin hasta tutsaklar için ayrılan daracık küçük odasının yetersizlikleri, elverişsiz yaşam koşulları Süleyman Efendi’yi erken yaşta ölüme götürmüştür. Aile, yozlaşmış, çıkarıcı karakterdedir. Maddi menfaat, yaşama bu pencereden bakma, insani ve evrensel değerleri köreltmış hatta yok etmiştir.

Hastanenin dışında hapishane ortamında geçen hikâyeler de, “Bir Şaka”, “Bir Firar”, “Candarma Bekir”, “Katil Osman”, “Bir Cinayetin Sebebi”, “Kafakâğıdı”, “Duvar” ve “Kazlar” hikâyeleridir.

1945 yılında yazılan “Katil Osman”, hikâyesi de hapishanede geçmektedir. Hikâyede Osman, katil olmadığı halde, atmosfer onu adam öldürmeye götürmüştür:

“Babasının genç yaşta ölmesi sonucu annesiyle geçim sıkıntısı içinde zor bir çocukluk geçirmiştir. Bu durum onun kişiliğini olumsuz etkilemiş herkese yerli yersiz takılıp hır çıkaran bir tip olmuştur. Önceleri palavraları sebebiyle kendisine verilen katil lakabı bir oyun esnasında hiç yoktan bir sebeple arkadaşını bıçaklayarak öldürmesi sonucu devamlı sıfatı olmuştur.” (Moshref İmam, 2022, s. 116).

Hikâyede Osman annesiyle beraber yaşayan yoksul biridir. Hapishane, Osman’ı olumsuz anlamda değiştiren mekândır. Bunların dışında “Dekolman”, “Sülfata”, “Cankurtaran” ve “Böbrek” hikâyelerinin olay örgüleri hastane ortamında geçmektedir.

2.2. Büyükşehirdeki ‘Küçük İnsan’ ve Yoksulluk

Sabahattin Ali’nin hikâyelerinde yoksulluk çeken, geçim sıkıntısı yaşayan sadece köy ve kırsaldaki insanlar değil şehirdeki insanlar da yoksulluk açısından büyük sıkıntılar yaşamaktadırlar. Hemen şunu belirtmek gerekir ki, incelenen hikayelerde yaşanan açlık ve yoksulluk, şehirlerin varoş semtlerinde proleter sınıfın yaşadığı bütüncül bir yoksulluk değildir. Anlatı, yoksulluğu bir ailenin yaşamıyla sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda, “Isıtmak İçin” hikâyesindeki çamaşırcı kadın; Apartman hikâyesindeki çocuğun babası ve çocuk; “Arabalar Beş Kuruşa” hikâyesindeki satıcı kadın ve çocuğu; “Hanende Melek” hikâyesindeki Hüseyin Avni, karısı ve çocuğu; “Bir Siyah Fanila İçin” hikâyesindeki Ömer yoksulluk çeken şehirli karakterlerdir. Bilhassa, “Isıtmak İçin” ve “Apartman” hikâyelerindeki yoksulluk trajik seviyededir.

Adı zikredilen yukarıdaki hikâyelere, başka başlıklarda incelemeye tabi tutulduğu için burada sadece “Bir Siyah Fanila İçin” hikâyesinden söz edilecektir. Bu hikâyede mekân, şehirdir. Anadoluluğun benimsendiği Toplumcu Gerçekçiliğin aksine, Anadolu, Ömer için distopya, İstanbul ise arzulanan mekân, adeta ütopyadır. Geriye dönüş tekniği ile aktarılan hikâyede, Anadolu’nun bir kasabasında kaymakam olarak atanan “Mülkiyeli Ömer” Kadıköy Vapur İşkelesinde ayakkabı boyacılığı yapmaktadır. Ömer Anadolu’nun bir kasabasına kaymakam olarak atandığı halde kasabaya ve kasaba halkına bir türlü ısınmaz ve istifa ederek İstanbul’un samimi ve içten bulduğu arkadaş çevresine döner. Çerçeve hikâyenin dışında, olay örgüsünün büyük bölümü, Ömer’in ağzından aktarılır.

“Bir Siyah Fanila İçin” hikâyesindeki Ömer’in durumunu “Güzin Hanım hayretle döndü. Bu eski püskü elbiseli, siyah fanilalı, ince kumral bıyıklı külhanbeyini süzdü.” (Sabahattin Ali, 1932, s. 149) ifadelerinden anlaşılmaktadır. Ömer, dolgun maaşlı bir bürokrat yerine İstanbul’da yoksul bir ayakkabıcı boyacısı olmayı tercih etmiştir. O, diğer karakterlerin aksine onun yoksulluğu kaderi değil bilinçli tercihidir. Bu yüzden, onun yoksulluğu, siyasal veya toplumsal gündeme taşınmaz.

Bu hikâyede, Ömer, İstanbul ve Anadolu kavramlaştırmasına gider. İstanbul şehrinin karşısına Anadolu şehir ve kasabalarını yerleştirir. Buna göre İstanbul'un içten ve samimi külhanbeyi şahsiyetlerinin karşısında ikiyüzlü, işsizliğin doğurduğu dedikodu yapan, arkadan birbirini çekiştirip yüz yüze gelince beraber tavla oynamalar, garson kızlara sarkıntılık etmeler ve erdemden uzak daha birçok olumsuz tavırlar sergileyen Anadolu şehirlerindeki bürokrasi konumlandırılmıştır. Bu bakımdan hikâye, zengin ve otantik kültürel kodlarıyla bir Anadolu yerine her yönüyle kokuşmuş bir Anadolu imgesi içermesi bakımından okuyucuyu şaşırtabilir.

3. YOKSULLUĞUN SOĞUK YÜZÜ: KİMSESİZ ÖLÜM

Sabahattin Ali'nin 'Yoksulun Ölümü' adını taşıyan müstakil bir eseri bulunmasa da yoksulların çoğu trajik bir şekilde ölmektedirler. Yukarıda farklı başlıklarda aktarılan hikâyelerdeki yoksul yaşamların çoğu ölümle sonuçlanmaktadır. Söz konusu ölümler de, ekseriyetle, karakterlerin yaşam mücadelesine yenik düşmeleri sonucu yaşanmaktadır. Sabahattin Ali'nin "hikâyelerinde ölüm, kurgunun önemli kırılmalarından biridir. Bu hikâyelerde ölüm, köylülerin yoksulluk, çaresizlikle geçen sadeliklerle örülü hayatlarını tamamlayan bir son olarak yer alır." (Öner, 2018, s. 317). "Ayran" hikâyesinde Hasan, "Isıtmak İçin" hikâyesinde çamaşırcı kadının çocuğu, "Apartman" hikâyesinde hamallık yapan çocuğun babası, "Cankurtaran" hikâyesinde Asiye, "Yeni Dünya" hikâyesindeki Yeni Dünya, "Kağrı" hikâyesinde Sarı Mehmet yoksulluk içinde ölen hikâye karakterleridir. Hikayeci, ölüm olgusuyla olay örgüsünü daha da dramatik bir hale sokmaktadır. Yazar aslında 'yoksulun ölümü'ne dikkat çekmekte ve bunu farklı boyutlarıyla işlemektedir. Adı zikredilen bu hikâyeler, yukarıda farklı başlıklarda aktarıldığı için burada daha ziyade "Kağrı" hikâyesinden söz edilecektir.

129

"Kağrı" hikâyesinde Sarı Mehmet'in ölümü 'kimsesiz ölüm'dür. Onun ölümü dramatize edilmiştir. Sarı Mehmet, yaşlı annesiyle yaşayan kimsesiz bir köylüdür. Mevlüt Ağa'nın oğlu Hüseyin tarafından herkesin gözü önünde öldürülmüştür. Yaşlı annesinden başka kimsesi olmadığından cesedi ortalık yerde durmaktadır: "Bu sırada ölü dışarıda, kahvenin bahçesindeki peykede bir hasırın üstünde yatıyordu. Üstüne eski ve pis bir keçe örtmüşlerdi. Başucunda iki üç sinek dolaşıyor, vınlıyordu." (Sabahattin Ali, 1935, s. 184). Ölümün soğuk yüzü burada net olarak tasvir edilmektedir. Ölümün sebebi yoksulluk ve onun yarattığı çaresizliktir.

"Bütün bu sözleri oturduğu yerde başını sallayarak dinleyen ve çapaklı, ağlamaktan kızarmış gözlerini, budaklı bir dala benzeyen iri mafsallı, çatlak derili elleriyle silen kocakarı, imam lafını bitirdikten sonra da hep aynı şekilde sallanmakta devam ediyordu. Bir demet kuru ot gibi başındaki yamalı ve kirli örtünün altından fırlayan kınası solmuş kır saçlarını yüzünden ve ıslak yanaklarından çekti. Anlaşılmaz şeyler mırıldandı." (Sabahattin Ali, 1935, s. 184-185)

Bu alıntılar Sarı Mehmet'in ve anasının çektiği yoksulluğu göstermesi bakımından değerlidir. Katilin ailesi, yoksul Sarı Mehmet'i öldürmenin kefareti "Mevlut Ağa, ezandan evvel Sarı Mehmet'in anasına iki tane sütlü keçi ile bir torba un ve bir kesekâğıdı şeker yolladı." (Sabahattin Ali, 1935, s. 185) şeklinde öder. Anlatıcı bu sahneleri aktarırken arka planda duyumsatmaz. Ancak, sadece okuyucu bu acı tablo ile karşı karşıya bırakır. Böylelikle, yoksul köylüler ile köyü yöneten Mevlüt Ağa arasındaki imtiyazlı farka dikkat çekmektedir. Sarı Mehmet'in ihtiyat annesi de, oğlunun cesedini taşıyan kağrı ile kasabaya giderken düşüp ölür.

Sarı Mehmet, Asiye ve bu bölümde bahsettiğim hikâyelerdeki diğer karakterlerin ortak paydası yoksulluktur. Yoksul olan insanın yaşarken bir değeri yoktur ki ölünce değeri olsun. Ölümünde bile adaletsizlik, ihmalkârlık, ilgisizlik vardır. Adalet bile “sonunda zenginin korunduğu, garibanın her türlü ezildiği, eşitsizliğin yürüdüğü bir anlayış hüküm sürer.” (Armağan, 2018: 327) şeklinde tecelli eder. Ölüm, çaresizlik ve kimsesizlik sarmalında işlenmiştir. Arkasında sesi duyulmayan derin bir ‘sosyal çılgılık’ bırakmıştır.

SONUÇ

Tanzimat, Servet-i Fünun ve Milli Edebiyat dönemi roman ve hikâyelerinden farklı olarak bilhassa Toplumcu Gerçekçi anlayışla hareket eden Cumhuriyet dönemi hikâyecileri, mutlak yoksulluğu toplumsal bir vaka olarak ele almışlardır. Bu çerçevede, yoksulluk teması, Sabahattin Ali’nin hikâyelerinde var olan sosyal bir olgu olup onunla farkındalık oluşturmuştur. Anadolu’nun savaşımlardan sonra derin yoksulluk ve yoksunluk çektiği sırada Sabahattin Ali, gerçekçi ve belgesel titizliğiyle var olan yoksulluğu hikâyelerine farklı boyutlarıyla aktarmıştır. Yazarın, hayatından yansımaların yer aldığı hikâyelerinde, yoksulluk, dönemin en büyük sorunsalı ve gerçeği olarak aktarılmıştır. Bu gerçeklikte, maddi yetersizliklerden kadınların ve çocukların yoksulluğu trajik seviyededir. Kadınlar ve çocuklar üzerinden bir acıma duygusu meydana getirerek bilinçlenme süreci yaratmak istemiştir. Yoksulluğun yazgılanan bir durum olmadığını aşılması gerektiğini vurgulandığı gibi yer yer kabulleniş de mevcuttur. İncelenen hikâyelerde yoksulluk kol gezmekte ve kadın çocuk demeden insanları kırımdan geçirmektedir. Yoksulluktan insanlar farklı şekilde etkilenir. Çocukların, kadınların, çaresiz aile reislerinin yoksulluktan etkilenme oranları farklı farklı olmaktadır. Köydeki, şehirdeki, hapisteki, hastanedeki insanların şartları benzeşmediği için yoksulluktan etkilenme dereceleri de farklı şekilde yansıtılmıştır. Hikâyelerde, yoksulluğun yarattığı tekin yaşam koşulları karşısında bireylerin göstermiş olduğu direnç farklı biçimlerde olduğu gerçeği duyumsatılmıştır. Bu bağlamda kadınların ve çocukların acıları tarifsiz kalmaktadır. Kadın ve çocukların yoksulluğu içselleştirilmiş bir eziklikle yansıtılmıştır. Çalışan çocukların kimisinin isimsiz olması, hamallık yaparken dayak yemeleri, Çamaşırcı kadının kızının soğuktan ölmesi yoksulluğun darbesini çocukların üzerinde ağırlaştırmaktadır.

Diane Pearce tarafından kullanılan, “yoksulluğun kadınlaşması” kavramı, incelemeye tabi tutulan hikâyelerdeki kadın karakterlerin yaşadıklarına denk düşmektedir. Bu kavram, “yoksulluğun çocuklaşması” şeklinde çocuk karakterler içinde geçerlidir. İncelenen eserlerde, yoksulluk kadınla eşdeğer olmuştur. Kadınlar, adeta sessiz bir çılgılık şeklinde yoksulluğa direnmektedirler. Yoksulluk, Asiye, çamaşırcı kadın ile tarifsiz acıları ortaya çıkarmıştır. İsimleri değişse de yoksulluğun onlara yüklediği açlık ve çaresizlik benzerdir. Yazar, insanların ve toplumun yoksul insanların derin acılarına kayıtsız kalmasını kabullenemez. Bu durum, “Isınmak İçin” hikâyesinde net olarak görülmüştür. Kahraman, kadının acısını ve kızının soğuktan ölümünü dolayısıyla başta kendisini sonra da bütün toplumu suçlamaktadır. Bu bağlamda “körleşmiş ruhlar”, “alakasız insanlık” tabirlerini bu çerçevede kullanmaktadır. “Merhamet”, “acıma” ve “yardımlaşma” gibi evrensel insani erdemlerin yokluğuna işaret etmiştir. Toplumcu gerçekçilerin eserlerinin ortak paydası olan yoksulluk, o dönemki hayatın gerçekliğidir. Bu bağlamda Sabahattin Ali’nin eserleri bu yönüyle sadece edebiyat için değil aynı zamanda ve sosyoloji için de önemli bir kaynaktır. Çalışmada, toplumsal cinsiyetin açısından veya sosyal yapının, kadınlara yüklediği rollerin tartışması yapılmayacaktır.

İncelenen hikâyelerde, toplumsal cinsiyet kodlarının kadından yapmasını beklediği davranışlar tartışmaya açılmamıştır.

Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde yoksulluk toplumu oluşturan bireylerin ayağındaki pranga olarak yer alır. Yoksulluk, insanların çaresizliğine sebep olduğu gibi sisteme, var olan düzene isyana dönüşebilir. Ancak incelemeye tabi tutulan eserlerde isyana dönüşmemiştir. İsyana dönüşme durumu sadece yetişkin erkek karakterler için geçerli olma ihtimali olsa da gerçekleşmemiştir. Toplumcu gerçekçilerin hikâyelerinde, yoksulluk, önemli ölçüde köylü-ağa, ezen-ezilen, taşra bürokrati-halk çatışması şeklinde işlense de burada sadece insani boyutuyla dikkatlere sunulmuş ve farkındalık yaratılmıştır. Hikâyelerini bu esas üzerine kurgulayan hikâyeci, sesleri duyulmayan ya da duyurulmayan kesimlerin sesini, hikâyeleri aracılığıyla duyurmayı başarmıştır. Yoksulluk; ölümün, öldürmenin, geri kalmışlığın ve daha birçok sosyal travmanın kaynağıdır. Yoksulluk; eğitimsizliğin, ilgisizliğin, yaşanan coğrafyanın ve ihmal edilen değerlerin sonucu olarak ortaya çıkar.

KAYNAKÇA

- Armağan, B. (2018). Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde ekonomik düzen ve sosyal eşitsizlik. *Hece Dergisi*, 25, 323-334.
- Cemal, B. (2021). *Celil Memmedkuluzade'nin ve Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde sosyal eleştiri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Karabulut, M. (2013). Hikâye tekniği bakımından Ömer Seyfettin'in "Beyaz Lale" hikâyesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, 18, 117-129.
- Karabulut, M. (2017). *Modern Türk hikâyeciliği ve Şevket Bulut*, Elazığ: Manas Yayınları.
- Karabulut, M. & Biricik, İ. (2019). Sabahattin Ali'nin "Kuyucaklı Yusuf" romanında mekânın poetiği. *Litera Turca-Journal of Turkish Language and Literature*, 5, 56-70.
- Mert, R. (2024). *Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde atmosfer* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Moshref, İ. H. M. Z. (2022). *Sabahattin Ali'nin hikâye ve romanlarında erkek kahramanlar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Önder, A. (2020). Sabahattin Ali'nin "Hanende Melek", "Yeni Dünya" ve "Çilli" öykülerinde düşmüş kadın imgesi. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları (DEA)*, 22, 95-125.
- Öner, H. (2018). Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde köy, köylüler ve sorunları. *Hece Dergisi, Özel Sayı*, 312-322.
- Özkan, A. F. (2021). On dokuzuncu yüzyıl Türk romanında acıma veya merhamet uyandıran bir durum olarak yoksulluk. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Medeniyet ve Toplum Dergisi (METDER) Journal of Civilization and Society (JCISO)*, 5(1), 48-65.
- Sarıçelik, R. (2022). Sabahattin Ali ve kadınlık durumu. *Frankofoni*, 2(41), 137-144.
- Sabahattin Ali (2019). *Tüm eserleri-öyküler*, Epsilon Yayınevi.
- Sabahattin Ali (2014). *Sırça köşk*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sabahattin Ali (2016). *Yeni dünya*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sabahattin Ali (2018). *Bütün hikâyeleri-1*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sabahattin Ali (2015). *Kağrı ses esirler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yeter, G. B. (2016). Sabahattin Ali'nin "Ses" adlı hikâyesinde estetik bir unsur olarak ritim. *Şehir ve İrfan Araştırmaları Dergisi*, 3, 51-62.

Etik, Beyan ve Katkı Oranı

1. Etik Kurul İzni

☒ Bu çalışmanın yazar(lar)ı, araştırma kapsamında Etik Kurul İzni alınmasını gerektiren bir durum bulunmadığını beyan etmektedir.

☐ Bu çalışmanın yazar(lar)ı, Üniversitesi Etik Kurulu'nun tarihli, sayılı ve karar numaralı onayı ile Etik Kurul İzni almış olduklarını beyan etmektedir.

2. Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir kişi, kurum veya kuruluş ile finansal ya da kişisel bir çıkar ilişkisi bulunmamaktadır. Yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması söz konusu değildir.

3. Yazarların Katkı Oranı

Yazar 1: %70 (Çalışmanın kavramsallaştırılması ve planlanması, yöntem geliştirme, veri toplama ve analiz süreçlerinin yürütülmesi ile makalenin ilk taslağının hazırlanması).

Yazar 2: %30 (Çalışmada kullanılan yöntemin geliştirilmesine katkı sağlanması, verilerin doğrulanması, kaynak temini, makalenin gözden geçirilmesi ve düzenlenmesi ile araştırma sürecinin koordinasyonu ve denetimi).

Sorumlu yazar, tüm yazarların makalenin nihai versiyonunu onayladığını beyan eder.